

معماری و شهرسازی

ARCHITECTURE & URBANISM

۵۸-۵۹

دوره نهم
انتشار آبان ۱۳۵۹
قیمت ۱۲۰۰ تومان

مرادل گذار: از شهری دو گانه به شهری پیچیده - در گونه بان های شهر رود

دره های شهرهای ایران - صورت ساختن و وساختن صورت

بهسازی مشارکتی: جنبشی در افق نزدیک - طراحی شهری در محدوده بان های

تهران - مشکلات اساسی بهسازی و نوسازی مراکز تاریخی و قدیمی شهرها -

نقد تجربه نوسازی و بهسازی در ایران - طراحی شهری در بان انقلاب

رود - دره‌های شهرهای ایران

بستر پیوند انسان، شهر و طبیعت

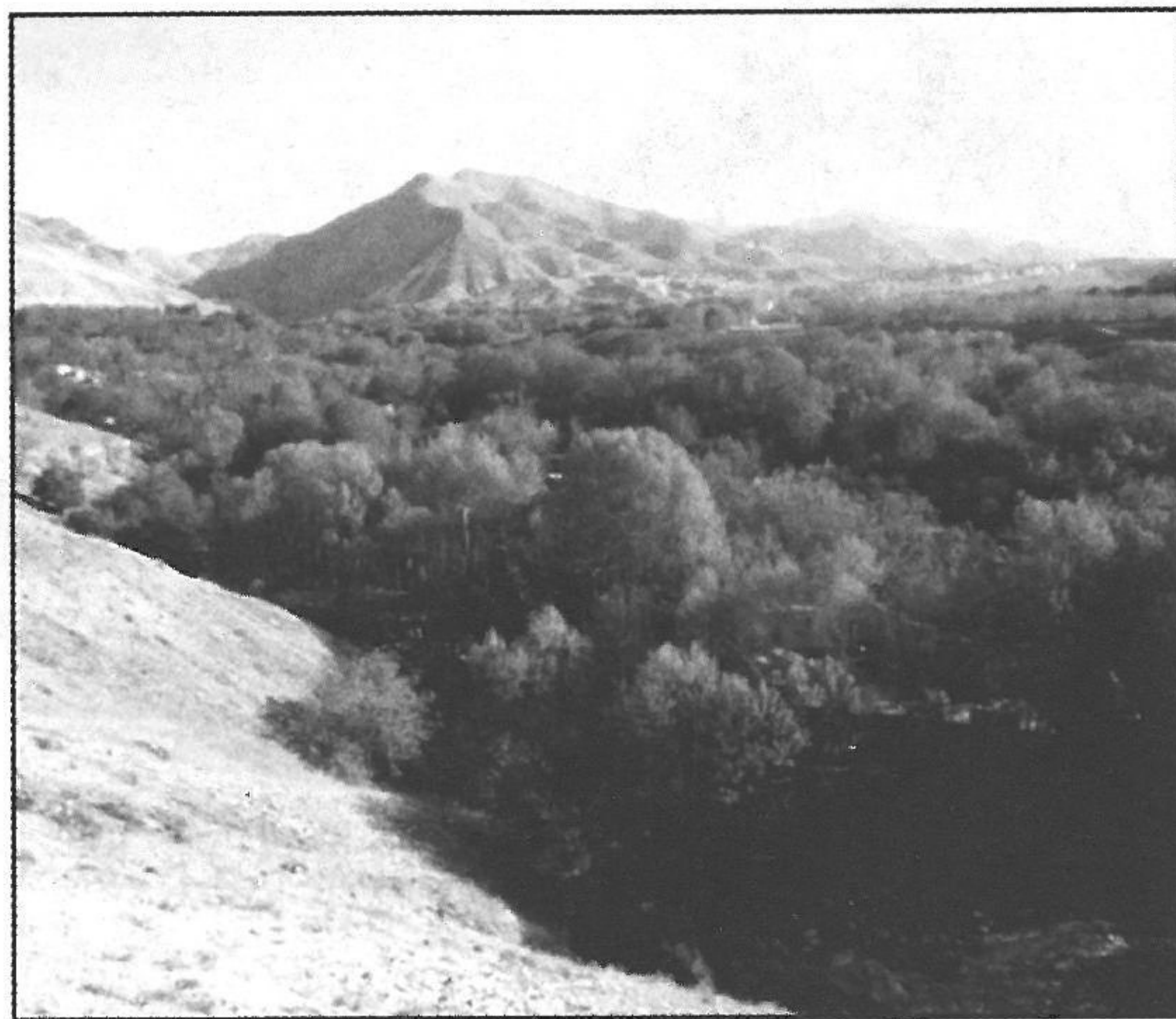
غلامرضا پاسبان حضرت

مقدمه

گسترش شهرها و به ویژه شهرهای بزرگ در جهان سوم موجب بروز عوارض منفی توسعه شهری نظیر آلودگی هوا، آلودگی صدا، آلودگی آب‌ها، تخریب منابع طبیعی (از جمله در کشور ما تخریب رود - دره‌های شهری) و همچنین انواع نابهنجاری روحی و روانی شده است. این وضعیت، روابط انسان و محیط را مختل کرده و زندگی شهرنشینان را به مخاطره افکنده است. یکی از راه‌های اصلی مقابله با این عوارض، تقویت رابطه شهرنشینان با طبیعت است.

با ایجاد رابطه معقول و پایدار میان انسان، شهر و طبیعت، که تعبیری دیگر از مفهوم جهانی توسعه پایدار است، می‌توان رابطه گسسته انسان و طبیعت را بازسازی کرد.

در این تعبیر، فضای سبز نقش مهمی را بر عهده دارد، زیرا در دسترس‌ترین عنصری است که می‌تواند در حفظ و احیای میراث طبیعی شهرها مؤثر واقع شود. ایرانیان از چند هزار سال پیش به ارزش رابطه انسان و طبیعت در درون شهرها پی برده‌اند و در ایجاد این رابطه

رود - دره‌های شهری ثروت و میراث طبیعی شهرهای ما و حاصل خردمندی نسل‌های گذشته است. آنها را برای نسل‌های آینده حفاظت کنیم.

پیشگام بوده‌اند. واژه پردیس که امروز کاربردی جهانی یافته است، نشانه‌ای فرا ملی از معرفت و الفت ایرانیان شهرنشین با فضای سبز در گذشته دور محسوب می‌شود. همچنین وجوه ده‌ها باغ زیبا و صدها درخت مقدس در تمام نقاط کشور در زمان حاضر، نشانه دیگری از احترام‌های نسل‌های گذشته به درخت و فضای سبز و جایگاه آن در زندگی شهری است.

در چند دهه اخیر، توسعه شهری شتابان موجب گسترش ساخت و ساز به فضاهای شهرها شده و این میراث ارزشمند را در معرض فرسایش و نابودی قرار داده است. در نتیجه، کمبود عناصر طبیعی و محرومیت شهرنشینان از جاذبه‌ها و سودمندی طبیعت به یکی از مسائل عمده شهرنشینی معاصر تبدیل شده است.

در سال‌های اخیر برای حل این مسئله، به ویژه در شهرهای بزرگ کشور، اقداماتی برای حفظ و ایجاد فضای سبز انجام شده که غالباً در زمینه‌های زیر متمرکز بوده است:

- پارک‌های جدید
- فضای سبز در فضاهای باز شهری
- فضای سبز در کمربند سبز شهری
- فضای باز و سبز مراکز عمومی

نکته مهم اینکه در همان حال، در بسیاری از شهرهای ما ثروت‌های طبیعی و امکانات بی نظیری در زمینه فضای سبز وجود دارد که تا کنون به طور کامل به آنها توجه نشده یا به علت ناشناخته ماندن ارزش‌های آنها مورد تهاجم توسعه شهری قرار گرفته و در شرف نابودی است. اگر این روند ادامه یابد، حتی صرف هزینه‌های کلان در ایجاد فضاهای سبز جدید نمی‌تواند پایداری منابع طبیعی را در جریان توسعه شهری تضمین کند. زیرا به دلیل گران بودن اراضی شهری و کمبود منابع آب، ایجاد فضاهای سبز جدید در سطوح بسیار وسیع پرهزینه است و قطعاً با محدودیت‌های فراوان رو به رو خواهد بود.

در کشورهایی همچون ایران، استفاده از سرمایه‌ها و میراث طبیعی موجود شهرها، اهمیت ویژه‌ای دارد.

ضمن معرفی فشرده ای از ارزش‌های آنها، بر استفاده بهینه از این امکانات در شهرهای کشور تأکید ورزد.

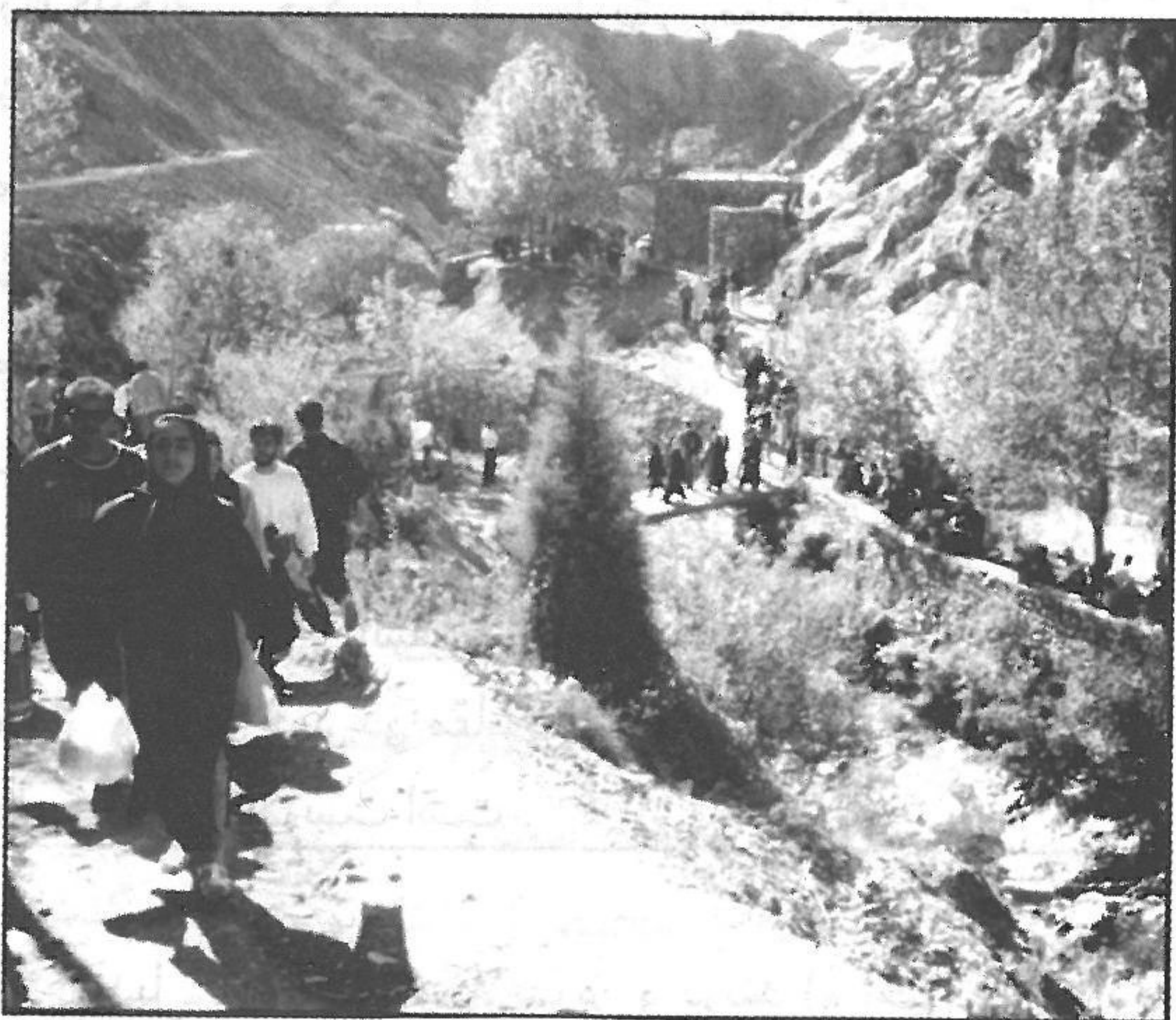
رود - دره‌های شهری ایران

ایران، سرزمینی کم باران و در نتیجه کم آب است. نیاکان ما با اتکا به تجربیات چند هزار ساله، غالب شهرها و سکونتگاه‌ها را در محل‌هایی انتخاب کرده‌اند که بتوانند از آب ارتفاعات و دره‌های موجود برای تداوم پایدار حیات شهر به بهترین نحو بهره گیرند. حفر قنات و هدایت آب دره‌ها از جمله اشکال بهره برداری از آب این منابع بوده است. نگاهی به موقعیت و ساختار شهرهای پیرامون کویر، گویای این نکته است.

پیشینیان ما به تجربه دریافته بودند که وجود آب سالم و روان و باغ‌هایی که میوه آن سلامتی و شادابی مردم را تأمین کند، از عوامل مهم ایجاد زندگی سالم در هر شهر است. با چنین تصویری بوده است که بیش از ۲۰۰ شهر کشور در کنار کوهپایه و در مسیر دره‌های منشعب از آنها شکل گرفته اند. دره‌های شهری و باغ‌های آنها همواره یکی از مهم‌ترین عناصر پیوند انسان، شهر و طبیعت بوده و پایداری توسعه شهرها را نیز تضمین کرده‌اند.

رود - دره عباس آباد همدان، وکیل آباد مشهد، باغمیشه تبریز و کن، فرح زاد، درکه، دربند، گلابدره، جمشیدیه و دارآباد در شمال تهران، از جمله رود-دره‌های ارزشمند در شهرهای بزرگ محسوب می‌شوند.

حضور گسترده شهروندان ساکن در این شهرها و حضور ده‌ها هزار نفری آنان در روزهای تعطیل در

حضور ده‌ها هزار نفری مردم در دره‌های مجاور تهران نشان دهنده نیاز مبرم انسان شهرنشین به طبیعت است.

امکانات فضای سبز کلان شهرها

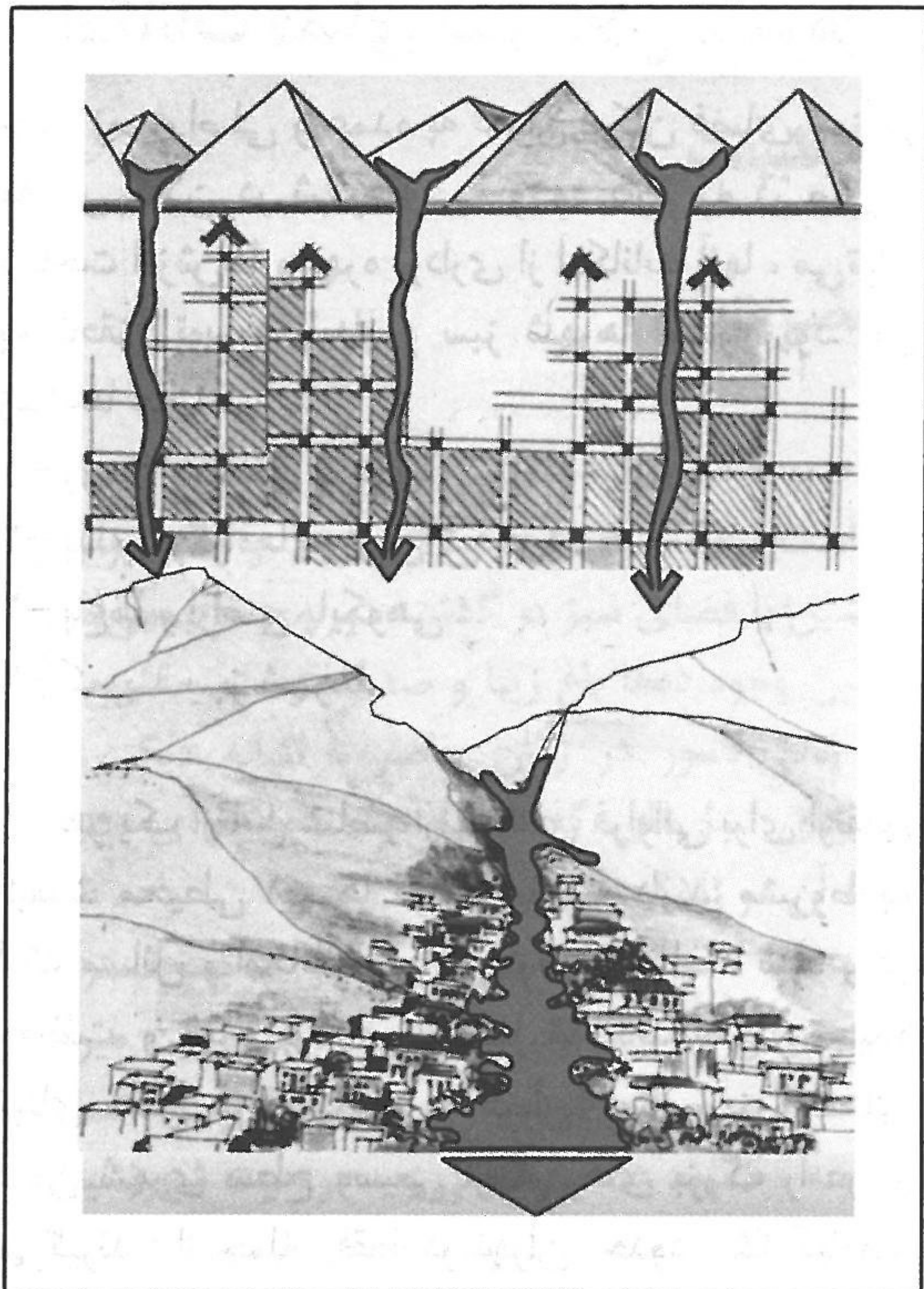
چهار زمینه اصلی و عمده به عنوان امکان فضای سبز در مقیاس کلان در شهرهای ما وجود دارد که در صورت شناخت ارزش‌ها و بهره برداری از امکانات آنها، می‌توان به تحقق توسعه پایدار و سبز شهرها امیدوار بود. این زمینه‌ها عبارتند از:

- ۱- رود - دره‌های شهری؛
- ۲- بدنه بزرگراه‌های درون شهری؛
- ۳- باغ‌ها و اراضی پایکوهی؛
- ۴- کمربند سبز شهرها.

هر یک از این عناصر ارزش‌های فراوانی برای ارتقای کیفیت محیطی شهرها در خود نهفته دارند؛ مشروط به آنکه مسائل و امکانات آنها به درستی شناخته شود و در حفاظت و بهره برداری از آنها نیز دیدگاهی سنجیده مبنای عمل قرار گیرد. به عنوان مثال، بزرگراه‌های درون شهری سطح وسیعی از شهرهای بزرگ را در بر می‌گیرند؛ از جمله فقط در تهران حدود ۲۵۰ کیلومتر بزرگراه شهری احداث شده یا در دست احداث است. اما در ایجاد این بزرگراه‌ها بیشتر بستر بزرگراه مد نظر قرار گرفته و به امکانات وسیعی که در پیرامون آن وجود دارد توجه نشده است. همچنین می‌توان به باغ‌ها و اراضی پایکوهی اشاره کرد. بسیاری از شهرهای کشور در مناطق پایکوهی شکل گرفته و گسترش یافته اند. در این مناطق نیز اراضی وسیعی وجود دارد که می‌تواند در ارتقای کیفیت محیطی شهرها موثر باشد.

بدین ترتیب با توجه به محدودیت‌های طبیعی کشور، از شهرسازان، طراحان و کلیه متخصصان محیط زیست و به خصوص از مهندسان مشاور که طرح‌های جامع و تفصیلی شهرها را تهیه می‌کنند، انتظار می‌رود که در شناسایی و بهره برداری پایدار از میراث طبیعی شهرهای کشور اقدامی مؤثر به عمل آورند. نوشته حاضر عمدتاً به رود-دره‌های شهری اختصاص دارد و با تأکید بر دیدگاه طراحی شهری-محیطی می‌کوشد

۱- این چهار زمینه در سخنرانی نویسنده در همایش سراسری آموزشی پژوهشی فضای سبز که در بهمن ماه سال ۱۳۷۸ به وسیله سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران برگزار شد، به اختصار مطرح گردید. مقاله حاضر در بردارنده توضیحات بیشتری در یکی از زمینه‌های چهارگانه مذکور است و امید است سایر زمینه‌ها در مقالات دیگری مورد بحث قرار گیرد.

با حفظ و احیای دره‌های شهری، آنها را تا درون بافت‌های شهری امتداد دهیم تا بدین ترتیب رابطه انسان و شهر و طبیعت برقرار گردد.

سایر شهرهای کشور گردیده است، ما را بر آن می‌دارد که از همه شهروندان تهران و سایر شهرهای کشور بخواهیم قبل از اینکه این چنین روند بد سرانجامی به اشتباه زیست محیطی بزرگی تبدیل گردد، آن را متوقف سازند و مسئولان محیط زیست شهرهای کشور نیز نسبت به دره‌های شهری کشور دلسوزانه تر برخورد کنند.

ضرورت تحول در نحوه برخورد با رود-دره‌ها در اسناد توسعه شهری

واقعیت نشان می‌دهد که مقررات موجود توسعه شهری در زمینه حفاظت رود-دره‌ها فاقد کارایی لازم است. در اسناد رایج توسعه شهری نظیر طرح‌های جامع و تفصیلی، معمولاً برای رود-دره‌ها (یا به تعبیر اسناد مذکور، مسیل‌ها) حریمی در نظر گرفته می‌شود و می‌بایست به فضای سبز اختصاص یابد؛ اما در عمل این فضاها به حال خود رها می‌شوند و به محل زباله‌ها و نخاله‌های شهری تبدیل می‌گردند. به همین دلیل، رود-دره‌ها با وجود جذابیت‌های طبیعی و قابلیت‌هایی که دارند به فضاهای منفی و بی ارزش در شهرها تبدیل شده‌اند. روشن‌ترین دلیل وجود نگرش منفی نسبت به رود-دره‌ها، پایین بودن ارزش معاملاتی اراضی همجوار آنها در شهرهاست.

فضاهای واقع در مسیر رود-دره‌ها، نشان دهنده نقش و جایگاه آنها در زندگی شهری امروز است. به همین دلیل اهمیت این دره‌ها دیگر تنها در ارزش طبیعی و محیطی آنها نهفته نیست، بلکه با گذشت زمان اینک هر یک از آنها به سرمایه‌ای تاریخی و فرهنگی و زیست محیطی تبدیل شده‌اند.

اما در حالی که با گسترش شهرها و افزایش جمعیت شهرنشین نیاز به رود-دره‌ها هر روز زیادتر می‌شود و حتی جنبه‌ای حیاتی می‌یابد، روندهای موجود حاکی از بی‌اعتنایی به این میراث طبیعی شهرهاست. توسعه کور شهری عمدتاً در باقی مانده فضاهای طبیعی و باز شهرها روی می‌دهد و روز به روز با نابودی باغ‌ها و چشم اندازها، از گستره طبیعی پیرامون رود-دره‌ها کاسته می‌شود.

ضرورت تغییر نگرش مهندسی سیویل به دره‌های شهری

از دیدگاه مهندسی سیویل، دره‌های شهری شهرها، خط القعر و محل عبور سیلاب‌های گاه و بیگاه‌اند و بنابراین خطر ساز هستند؛ لذا باید کانال‌های هدایت آب‌های سطحی در آن احداث شود. این دیدگاه منفی‌ترین برخورد به یکی از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی شهرهای کشور است. دره‌های شهری جزئی از پیکره طبیعی شهر، بستر باغ‌های قدیمی، بستر جوی و جویبار زنده و سلامت، دالان هوای پاکیزه و مأمن پرندگان و از همه مهم‌تر بستر پیوند زندگی شهری با طبیعت است. از یک سو غفلت مهندسان شهرساز و طراحان محیط زیست از ارزش دره‌های شهری، و از سوی دیگر تسلط مهندسی راه و ساختمان که دیدگاه‌های خود را از طریق معاونت‌های عمرانی شهرداری‌های کشور بر طرح‌های شهر اعمال می‌کنند، موجب شده است که این دره‌های بسیار زیبا و حیاتی برای شهر، به کانال‌هایی از فاضلاب شهری با دیوارهایی از بتن و منظره هولناک و فضایی مرگ آفرین تبدیل شوند.

طرح‌های کانال سازی اجرا شده در چند دره تهران که باید با کمال تأسف از آنها یادکرد، نشانه غفلت نسل ما از وظیفه خود در مقابل آینده و نمونه‌هایی از اجرای دیدگاه‌های نادرست است.

تبدیل رود - دره گلابدره و دربند (و اخیراً فرح زاد) در تهران به کانال بتنی فاضلاب که متأسفانه سرمشق

بنابر این قوانین موجود نمی‌توانند در حفاظت از رود-دره‌ها مؤثر واقع شوند و در نتیجه باید قوانین کارآمد تدوین گردند. به همین منظور پس از برگزاری نشست‌های فراوان و همچنین تجربه تهیه چند طرح حفاظت و ارتقای رود-دره‌ها در شهر تهران، بیانیه مشترک گردهمایی کوهساران به عنوان اولین قدم و پیش نیاز تدوین قانون جدید در تاریخ ۱۳۷۸/۲/۵ با شرکت نمایندگان وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری تهران، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی و سازمان زیباسازی و همچنین مهندسان مشاوره که در تهیه طرح‌های رود-دره‌های تهران مشارکت داشتند، تهیه گردید.

اینک با گذشت بیش از یک سال و خطرهای هر دم افزون نسبت به دره‌های شهری، این انتظار وجود دارد که شورای عالی شهرسازی به مهم‌ترین خواست بیانیه کوهساران مبنی بر اعلام رود-دره‌های شهری به عنوان محدوده ویژه هرچه سریع‌تر اقدام کند.

متن بیانیه بدین شرح است:

۱- بیانیه مشترک گردهمایی کوهساران

سپاس خداوند متعال را، که فرصت عبادت و خدمت به شهروندان کشور جمهوری اسلامی ایران را به این خدمتگزاران عطا کرد تا در این گردهمایی یکی از مهم‌ترین مسائل شهرهای کشور و از جمله شهر تهران را بررسی نمایند.

این مهم حفاظت و احیا رود-دره‌های شهرهای کشور و از جمله رود-دره‌های البرز در شهر تهران و استفاده پایدار و عقلانی از آنهاست.

رود-دره‌های شهری و فضاهای سبز و باز آنها، ثروت و میراث طبیعی - ملی ماست. گسترش بی‌رویه شهرها این ثروت‌ها را مورد هجوم قرار داده، موجب سیر قهقرایی آنها شده و ارزش این رود-دره‌ها در طرح‌های شهری ناشناخته مانده است. این در حالی است که اغلب شهرهای کشور ما و شهرهای جهان، رود-دره‌ها مهم‌ترین عناصر طبیعی می‌باشند که به مثابه اندام‌های شهری، پیوند دهنده انسان - شهر - طبیعت بوده و در ارتقای کیفیت محیط شهری نقش ارزنده ای را ایفا می‌کنند.

با اعتقاد به نقش حیاتی رود-دره‌ها در زندگی شهری و با هدف توسعه پایدار و حفاظت از آنها برای نسل‌های آینده، چهار نهاد وزارت مسکن و شهرسازی،

سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی کشور و شهرداری تهران در گردهمایی کوهساران در تاریخ پنجم اردیبهشت سال ۱۳۷۸ سیاست‌های زیر را اتخاذ نمودند:

- پذیرش حرایم رود-دره‌های شهرها و از جمله رود-دره‌های البرز در گستره شهر تهران، به عنوان **محدوده‌های ویژه** و تثبیت نمودن آنها در سطح موضوعات راهبردی در طرح‌های جامع و تفصیلی شهر.
- بهره‌گرفتن از کلیه ابزارهای قانونی و اجرایی موجود، پیشنهاد قوانین جدید و تصویب ضوابط و مقررات مورد نیاز برای اولویت دادن به جلوگیری از هرگونه تجاوز به حرایم رود-دره‌های شهری در کوتاه مدت و تحقیق اهداف توسعه پایدار آنها در بلند مدت.

- مطالعه، تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های ویژه برای برآوردن نیازهای شهروندان، سازگار با توسعه پایدار / تلفیق متوازن فعالیت‌های شهری با مواهب طبیعی رود-دره‌ها، در **محدوده‌های ویژه**.

- برقرار ساختن سازوکارها و روش‌های مشارکت مردمی، به ویژه، مشارکت جوانان و بخش‌های خصوصی - عمومی در فعالیت‌های حفاظتی و بهره‌برداری پایدار.

- ایجاد نهاد مسئول حفاظت و توسعه پایدار رود-دره شرکت کنندگان در این گردهمایی ضمن خوشامد گویی به شوراهای اسلامی شهرها و آرزوی توفیق برای آنها در صیانت از میراث طبیعی شهرهای کشور، و دعوت از کلیه نهادهای مرتبط به حیات رود-دره‌ها به همکاری و تشریک مساعی، تعهد به حمایت عملی از سیاست‌های فوق را اعلام می‌نماید.

حفاظت و توسعه پایدار رود-دره‌های شهری با تأکید بر دیدگاه طراحی شهری - محیطی

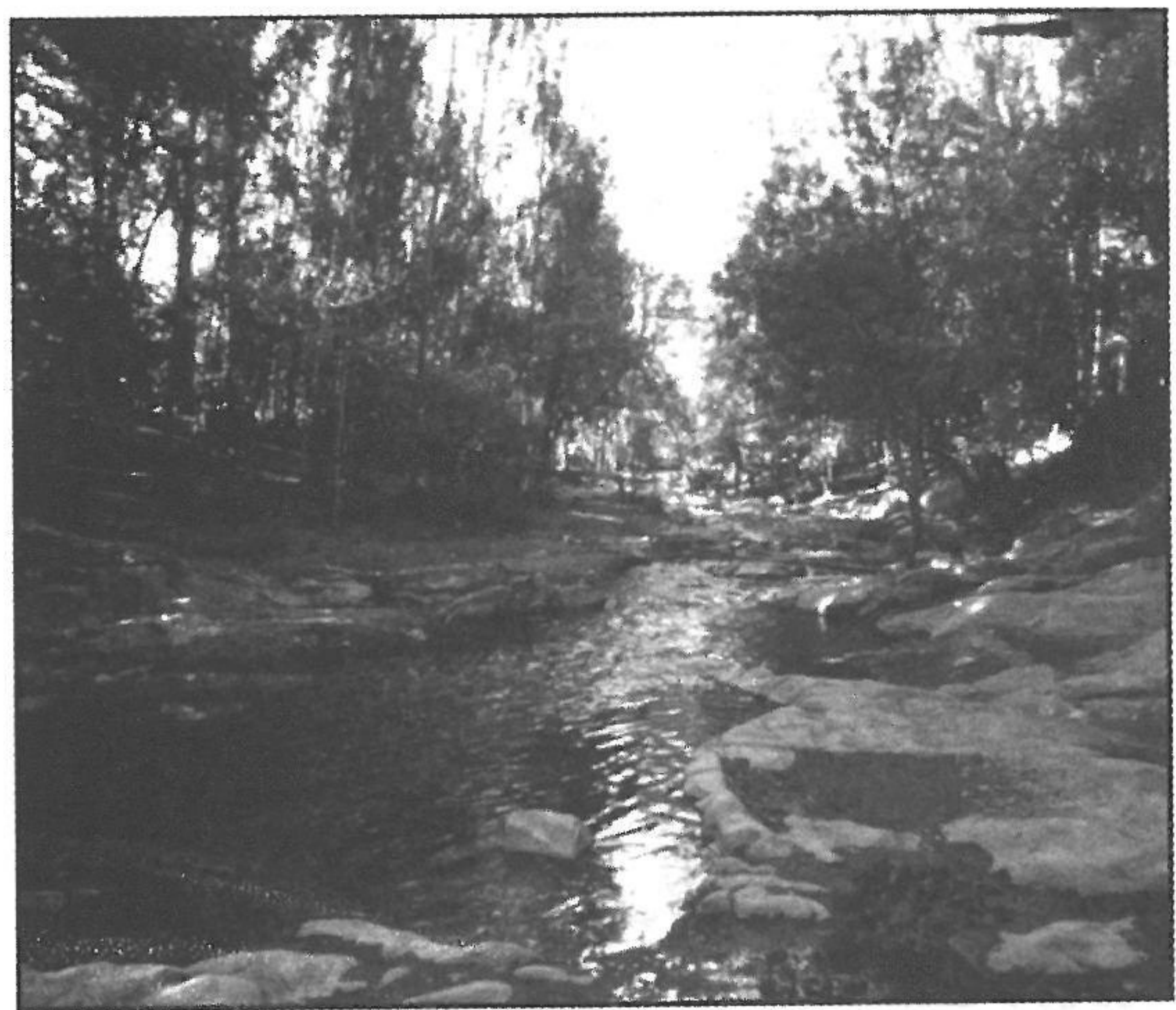
امروزه ضرورت حفاظت از محیط زیست و ارتقای کیفیت آن، به جنبشی جهانی و دیدگاهی مسلط در برنامه ریزی توسعه شهری تبدیل شده است. اینک بیش از یک دهه از فراگیر شدن مفهوم توسعه پایدار می‌گذرد. ارزش‌های نهفته در مفهوم پایداری، چنان حیاتی و نیرومند و جهانی است که در طی این مدت از حوزه منابع طبیعی فراتر رفته و زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی را نیز در بر گرفته است. بنابراین حفاظت از محیط زیست اکنون به مفهوم تضمین پایداری زندگی نسل‌های کنونی و آینده است.

اما حفاظت از محیط زیست بر خلاف گذشته به معنای ممنوع کردن بهره‌برداری از منابع محیطی -

نفوذ آنها در میان بافت‌های شهری و در نتیجه دسترس پذیری بالای آنهاست. این وضعیت بر خلاف خصوصیات عناصری همچون کوه‌ها و باغ‌ها و مزارع است که به دلایل روشن از دسترسی بسیاری از شهروندان به دورند.

نمونه‌هایی از طراحی رود- دره‌های شهری ایران

تحول در نحوه برخورد با رود - دره‌های شهری به دلیل موقعیت استقرار بیش از ۲۰۰ شهر ایران در مناطق پایکوهی، و وابستگی توسعه پایدار آنها به منابع طبیعی رود- دره‌های شهر، ضروری است.

وکیل آباد، یکی از زیباترین دره‌های طبیعی با بستری از سنگ.

علاوه بر آن، و به ویژه در شهرهای بزرگ، رود - دره‌ها چندین کیلومتر در میان بافت‌های شهری نفوذ می‌کنند و سطح وسیعی از شهرها را می‌پوشانند. بنابراین فارغ از برخوردهای سلیقه‌ای و موردی، رود- دره‌های شهری کشور را باید میراث طبیعی عظیم و ارزشمندی تلقی کرد که بهره‌برداری از آنها نیازمند دیدگاهی جدید مبتنی بر حفاظت از منابع محیط طبیعی و تلفیق آن با مناطق شهری است. در ادامه، دو نمونه از طراحی رود- دره‌های شهری کشور با دیدگاه محیطی - شهری در مشهد و تهران معرفی می‌شود.

رود - دره وکیل آباد، مشهد

وکیل آباد، یکی از رود دره‌های زیبا و طولانی است که از ارتفاعات بینالود آغاز می‌شود و تا عمق شهر مشهد امتداد می‌یابد. این دره در مسیر خود از چندین نقطه روستایی و بیلاقی اطراف مشهد نظیر جاعرق، طرهبه و گلستان می‌گذرد و پس از عبور از گردشگاه وکیل آباد، در داخل شهر مشهد نفوذ می‌کند. وکیل آباد که از بیلاقات و گردشگاه‌های قدیمی مشهد به شمار می‌رود اینک با افزایش ساخت و سازها و گسترش شهر، در جوار مشهد قرار گرفته و فاصله آن تا لبه ساخته شده حدود ۲ کیلومتر است.

منطقه وکیل آباد با وجود دارا بودن درختان کهنسال، چشم اندازهای زیبا و قنات‌ها و رودهای نسبتاً پر آب، در سال‌های اخیر به دلیل فشار استفاده کنندگان و گسترش توسعه شهری به سمت آن در معرض نابودی قرار گرفته است. ادامه آن در داخل شهر نیز در صورت تبدیل شدن به کانال جمع‌آوری آب‌های سطحی، ارزش‌های طبیعی خود را از دست خواهد داد.

طبیعی نیست بلکه در برابر دو دیدگاه افراطی در برخورد با طبیعت و منابع آن قرار می‌گیرد؛ یعنی دیدگاه سلطه طلبانه و استفاده نسنجیده از طبیعت و تخریب آن در یک سو، و همچنین دیدگاه حفاظت مطلق بدون بهره‌برداری متعادل و متوازن آن در یک سو، و دیدگاه حفاظت مطلق بدون بهره‌برداری متعادل و موزون در سوی دیگر. این دو دیدگاه افراطی حتی ممکن است به نتایج یکسانی بینجامند، زیرا حفاظت مطلق از منابع طبیعی به دلیل هزینه‌های فراوانی که دربردارد ممکن است به علت گریز از هزینه‌های نگهداری به رها سازی و نابودی آنها کشیده شود.

بنابر این لازم است که توازن سنجیده‌ای میان بهره‌برداری و حفاظت از منابع شهر برقرار شود. ایجاد توازن به معنای حفظ ویژگی‌های طبیعی، گسترش فضای سبز، ارتقای کیفیت بصری و تقویت جاذبه‌های طبیعی شهرهاست. این دیدگاه در صورتی که مبنای برخورد با رود- دره‌ها قرار گیرد نه تنها آنها را از نابودی نجات می‌دهد بلکه:

- با استفاده عقلایی و پایدار از امکانات رود - دره‌ها موجب ارتقای کیفیت محیط شهر می‌شود.
- بافت‌های محله‌های جدا شده را از طریق معبر سبز و مشجر با کاربری‌های گذران اوقات فراغت به هم می‌پیوندد.
- در کنار هر محله به جای ایجاد کانال فاضلاب، یک رود در بستر طبیعی آن قرار می‌دهد.
- بین بافت‌های شهری و به ویژه بافت مسکونی با طبیعت، پیوند برقرار می‌سازد.
- رود - دره‌های شهری دارای ویژگی‌ای کاملاً متمایز از سایر منابع طبیعی شهرها هستند و آن، گسترش و

حال آنکه دره وکیل آباد با امکان اتصال ارتفاعات بینالود به مرکز شهر مشهد، می‌تواند بستر یکی از طولانی‌ترین و متنوع‌ترین پارک‌های خطی کشور به طول حدود ۱۵ کیلومتر را فراهم سازد.

طرح راهبردی رود - دره وکیل آباد مشهد با هدف حفاظت و بهره‌برداری پایدار از آن تهیه شده است، که در صورت اجرا شدن این طرح، ارتفاعات بینالود از طریق مسیر سبز طولانی و پیوسته‌ای از نقاط طبیعی جذاب در حومه مشهد می‌گذرد و تا عمق بافت ساخته شده شهر نفوذ می‌کند. ایده‌های اصلی راهبردی اینهاست:

- احیای امتداد دره و جنگل کاری در اطراف بند گلستان؛

- ایجاد فضای سبز و جنگل کاری در اطراف بند گلستان؛

- احیای بند گلستان (واقع در مسیر رودخانه وکیل آباد)؛

- توسعه فضاهای سبز دره وکیل آباد در ارتفاعات مجاور خود؛

- امتداد و نفوذ دره وکیل آباد به داخل بافت شهر از طریق بدنه سازی مشجر کال موجود (کال چهل بازه).

رود - دره فرح زاد، تهران

کوه البرز و دره‌ها و رودخانه‌های سرسبز منشعب از آن که به طرف تهران سرازیر شده‌اند، زیباترین و ارزشمندترین میراث طبیعی شهر محسوب می‌شوند. در میان این دره‌ها، رود - دره فرح زاد ویژگی‌های منحصر به فردی دارد. این دره دارای طبیعت متنوع و زیبایی است که از مبدأ کوهستان تا عمق بافت شهر به طول حدود ده کیلومتر نفوذ می‌کند. در این مسیر طولانی، گاه دره و رودخانه با فضاهای طبیعی دیگر مانند پارک جنگلی یا تپه‌های پارک پردیسان پیوند می‌خورد و گاه با محیط شهری تلفیق می‌شود. رود - دره فرح زاد علاوه بر جاذبه‌های طبیعی، ارزش‌های تاریخی و فرهنگی نیز دارد، چراکه از یک سو راه قدیمی و معروف امام زاده داوود از درون آن می‌گذرد و از سوی دیگر امکان امتداد آن تا نماد برجسته میدان آزادی نیز وجود دارد.

متأسفانه این منبع با ارزش طبیعی و فرهنگی به دلیل بهره‌برداری‌های بیش از ظرفیت آن، به سرعت در حال نابودی است. روند جاری دگرگونی‌ها و توسعه شهری رسمی و غیر رسمی در دره فرح زاد و یال‌های

اطراف آن به نحوی است که امکان حفظ و احیای آن را روز به روز دشوارتر می‌سازد.

مهم‌ترین مسائل و مشکلاتی که حیات این دره را تهدید می‌کند از قرار زیر است:

۱- تبدیل مسیر طبیعی رود - دره به کانال بتنی فاضلاب

۲- قطعه قطعه شدن سراسر دره با احداث سد-پل‌ها در مسیر بزرگراه‌های شهری؛

۳- احداث ساختمان و واحدهای مسکونی در حریم رودخانه؛

۴- آلودگی شدید مسیر دره بر اثر تخلیه نخاله‌های ساختمانی و زباله‌های خانگی در آن؛

۵- بهره‌برداری نادرست از امکانات تفریحی منطقه؛

۶- افول چشم اندازها و ارزش‌های زیبایی شناختی در منطقه.

برای جلوگیری از روندهای منفی موجود و حفظ و احیای ارزش‌های طبیعی رود - دره، طرح «طراحی شهری دره فرح زاد» تهیه شده است. محدوده کلی طرح، دره فرح زاد را میان دو یال اصلی آن در بر می‌گیرد و طول آن از کوه‌های شمالی دره فرح زاد تا میدان صادقیه به حدود ۱۰ کیلومتر می‌رسد. عرض آن در شرق به بزرگراه یادگار امام و در غرب به بزرگراه اشرافی اصفهانی محدود می‌شود.

اهداف اصلی طرح رود - دره فرح زاد از قرار زیر است:

- حفاظت محیط طبیعی در جهت توسعه پایدار شهری؛

- افزایش ایمنی در برابر سوانح طبیعی؛

- توسعه فضاهای سبز؛

- گسترش امکانات تفریحی و فضاهای ویژه گذران اوقات فراغت؛

- گسترش مسیرهای گردش پیاده، دوچرخه، کوهنوردی؛

- ارتقای کیفیت چشم اندازهای محیط طبیعی و شهری؛

- جلوگیری از نفوذ وسایل حمل و نقل به درون دره. ■